

Een wereld van verschil: de rol van wereldbeelden in de omgang met extremisme

Deze handreiking is bedoeld voor professionals die in hun werk radicalisering en extremisme moeten kunnen signaleren of in contact zijn met individuen die (mogelijk) radicaliseren richting extremisme. Als professional kom je soms in contact met meningen en zienswijzen die schuren met die van jezelf. Hoe ga je om met radicale of extremistische uitingen? Hoe blijf je in verbinding wanneer het wereldbeeld van je gesprekpartners haaks lijkt te staan op je eigen wereldbeeld? Jouw reactie als professional is essentieel in het signaleren en voorkomen van verdere radicalisering naar extremisme. In deze handreiking zullen we uitleggen wat wereldbeelden zijn en welke rol deze spelen in de omgang met extremisme. Ook geven we concrete handvatten voor hoe je als professional in verbinding kunt blijven met mensen die een wereldbeeld hebben dat ver weg staat van die van jou.

Wat is een wereldbeeld?

Een wereldbeeld verwijst naar de manier waarop we de wereld om ons heen zien en begrijpen, in al zijn diversiteit en complexiteit. Het dient als een “kaart van de werkelijkheid” die we gebruiken om ons leven te ordenen. Het omvat onze overtuigingen, waarden, normen, percepties en wat we als vanzelfsprekend beschouwen. Ons wereldbeeld stuurt onze oordeelsvorming en ons handelen in alle levensdomeinen. Verschillende mensen hebben verschillende wereldbeelden, en persoonlijke wereldbeelden ontwikkelen zich en veranderen voortdurend. Onze wereldbeelden worden beïnvloed door verschillende factoren, zoals hoe we zijn opgegroeid en opgevoed, onze levensovertuiging of religie, onze ervaringen en de mensen om ons heen. (Rousseau & Billingham, 2018). Ons wereldbeeld vormt en verandert zich vaak zonder dat we daar over nadenken; het is een grotendeels onbewust proces. We zijn ons daardoor meestal niet bewust van ons eigen wereldbeeld (Danesh & Clarke-Habibi, 2007).

Wereldbeelden hebben een sterke invloed op hoe wij naar andere mensen kijken. Onze ideeën over wat iemand goed of slecht maakt, betrouwbaar of onbetrouwbaar, gevaarlijk of ongevaarlijk, worden bepaald door wereldbeelden. Wereldbeelden geven ons positieve of negatieve vooroordelen (‘cognitive bias’) over de mensen om ons heen. Dit bepaalt wie we zien als iemand die bij onze ‘eigen groep’ hoort en wie we als ‘anders’ zien. Dit heeft vervolgens invloed op hoe we ons tot anderen verhouden (Vroom, 2008). Of wij een ander begrijpen, horen en respecteren heeft erg te maken met of wij onszelf kunnen herkennen en horen in de ander. Het is daarom belangrijk om je als professional bewust te zijn van hoe jouw eigen wereldbeeld je waarneming kan beïnvloeden.

De rol van wereldbeelden in radicalisering

Radicalisering is vaak het resultaat van een verandering in wereldbeelden. Individuen kunnen vatbaarder worden voor extremistische ideologieën als hun bestaande wereldbeelden worden uitgedaagd. Dit kan gebeuren wanneer iemand bijvoorbeeld gevoelens van onrechtvaardigheid, uitsluiting of bedreiging van de eigen manier van leven ervaart. Ook kunnen specifieke ervaringen leiden tot sterke gevoelens van wantrouwen.

Deze verschuivingen in wereldbeeld beïnvloeden weer hoe je naar andere mensen kijkt. Extremistische ideologieën kenmerken zichzelf doordat zij vijandelijke mensbeelden uitdragen. Grote groepen mensen worden daarbij als ‘slecht’ of ‘negatief’ afgeschilderd of zelfs als minderwaardig. In sommige gevallen wordt dit mensbeeld zo vijandig dat de overtuiging ontstaat dat “de ander” met geweld bestreden moet worden. Er zijn verschillende indicatoren die kunnen wijzen op radicalisering richting extremisme. Eén daarvan is dat iemand zich steeds minder kan en wil verbinden met de mensen om zich heen (Cassam, 2021; Berger, 2018). Het is belangrijk dat je als professional deze verschuivingen kunt herkennen voor tijdige interventie.

In verbinding blijven: “wereldbeeldbemiddeling”

Het behouden van open en respectvolle communicatie met personen die radicale of extremistische wereldbeelden hebben, is erg belangrijk voor preventie en interventie. Jouw reactie als professional kan een grote impact hebben op een radicaliseringsproces. Het kan verdere radicalisering voorkomen, maar ook het wantrouwen of de opvattingen van de ander bevestigen. Het vraagt van jou als professional om te kunnen “bemiddelen” tussen je eigen wereldbeeld en het wereldbeeld van de ander. Een methode die daarbij kan helpen is de LEAP-methode.

De LEAP-methode

Een gesprekstechniek die wordt toegepast in het voorkomen van of omgaan met extremisme is ‘LEAP’. Dit staat voor Listen – Empathise – Agree – Partner. LEAP is een evidence based communicatie-methode, ontwikkeld door klinisch psycholoog Dr. Xavier Amador. Het is een effectieve methode om te communiceren, vooral wanneer er veel weerstand is bij de gesprekspartner en wanneer er sprake is van verschillen in beleving van de realiteit. Deze manier van communiceren gaat uit van gelijkwaardigheid en respect. De LEAP-methode kan je helpen om op een andere, meer open manier te luisteren en weg te blijven van het overtuigen van de ander of het veroordelen van wat de ander denkt of vindt (van Dam, 2023).

Een wereld van verschil: de rol van wereldbeelden in de omgang met extremisme

De kern van de LEAP-methode is:

Listen: luister actief met het doel om echt te begrijpen wat je gesprekspartner je vertelt over zijn of haar ideeën. Vat samen wat je hebt gehoord, zonder je eigen mening of ideeën te uiten. Geef alles de ruimte en laat boosheid of beschuldigingen van je afglijden.

Empathise: je hoeft het niet eens te zijn met de ideeën of overtuigingen van je gesprekspartner, maar toon begrip voor (onderliggende) frustraties en grieven. Onderliggende thema's die gerelateerd zijn aan radicalisering, zoals sociale uitsluiting, wantrouwen, ervaren onrecht, ervaren dreiging van de eigen waarden en manier van leven, kunnen een rol spelen in de aantrekkingskracht van extremistisch gedachtegoed. Erken de onderliggende emoties die je opmerkt in het verhaal.

Agree: zoek naar overeenkomsten, zoals in waarden of in zorgen rondom problemen, onzekerheid, betrouwbaarheid van informatie, sociale ongelijkheid of onrechtvaardigheid. Het doel is niet om het eens te worden op inhoud maar overeenstemming te zoeken over waarbij je als professional kunt ondersteunen.

Partner: stel samen een doel vast en werk er naartoe. Voorbeelden zijn: samen uitzoeken hoe je kunt beoordelen of informatie betrouwbaar is of hoe om te gaan met discriminatie of onrecht.

Aandachtspunten:

- Eigenheid als professional: wees jezelf in gesprek. Als je ongemak ervaart, accepteer dat dan of benoem het. Ook gaat het over bewust kiezen hoeveel je over je eigen wereldbeeld deelt.
- Acceptatie van je gesprekspartner: dit vraagt dat je de ideeën en overtuigingen van de ander kunt aanhoren en verdragen, juist als deze ver van je eigen wereldbeeld af staan.
- Wanneer de overtuigingen van een ander jou persoonlijk teveel raken, dan kan het soms beter zijn om een collega het gesprek te laten voeren.

Vragen of meer informatie?

Het Landelijk Steunpunt Extremisme biedt hulp en advies aan burgers en professionals in de omgang met radicalisering en extremisme. Wij werken op het snijvlak van zorg en veiligheid. Wij maken en houden contact, onbevooroordeeld. Vanuit een professionele houding en met kennis van zaken. Betrokken bij onze cliënten en bevlogen in ons werk. Daarbij zijn mensenrechten, de kaders van de Nederlandse wet en de nationale veiligheid leidend. Wij baseren ons op de laatste wetenschappelijke inzichten en kennis over radicaliseringsprocessen.

Heb je algemene of specifieke vragen over (mogelijke) radicalisering, dan kun je contact opnemen via de website: www.landelijksteunpuntextremisme.nl of via het telefoonnummer: 088 - 20 80 080.

Geïnteresseerd in preventie van radicalisering? Kijk dan ook eens naar het aanbod van de Expertise-unit Sociale Stabiliteit van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid via de website www.socialestabiliteit.nl of via het telefoonnummer 070 - 333 4558.

Referenties:

Berger, J.M. (2018). *Extremism*. USA, MIT Press.

Danesh, H.B.; Clarke-Habibi, S. *The Concept of Worldview*. In *Education for Peace Curriculum Manual*; EFP-International Press: Vancouver, BC, Canada, 2007; pp. 29–60

Rousseau, D., and J. Billingham. 2018. A systematic framework for exploring worldviews and its generalization as a multi-purpose inquiry framework. *Systems* 6(3): 27. Available from <https://doi.org/10.3390/systems6030027>.

Van Dam, A. (2023). Talking with radical conspiracy theory believers, using 'LEAP' as a conversational technique. *RAN Practitioners Spotlight magazine*, Mental Health sept 2023.

Vroom, H. (2003). *Een Waaier van Visies: Godsdiensfilosofie en Pluralisme*. Kampen, Agora. 2008. Verschil in mensenbeeld. *Pedagogiek* 28:1, 67–80.

Cassam, Q. (2021). *Extremism: A Philosophical Analysis*. Abingdon, Routledge.

